

MOGUĆI EFEKTI PRIMJENE BASELA III U BANKARSKOM SEKTORU BIH

Zumreta Galijašević¹, Bogdana Vujnović-Gligorić²

¹Magistrant, Zumreta Galijašević, Braće Pobrić 26a, Tešanj, mail: zumreta.galijasevic@gmail.com,
Sveučilište/Univerzitet 'Vitez' Travnik

²Vanredni profesor, Bogdana Vujnović-Gligorić, Cara Dušana 19, Banjaluka,
mail:bogdana_vujnovic@yahoo.com, Panevropski Univerzitet 'Apeiron' Banjaluka

Sažetak: *Analiza primjene Basela III svodi se na spremnost da banke usvoje i provedu nove kapitalne zahtjeve, zahtjeve likvidnosti i leveragea koji su njime definirani. U ovom radu bit će prikazani osnovni principi Basela III i mogućnost njegove implementacije u uslovima nedovoljno razvijenog tržišta. Analizirat će se, takođe, šanse i prijetnje Basela III za banke kao poslovne subjekte, te bankarski sistem BiH. Rad će dati osnovne smjernice na putu usvajanja i potpune implementacije novog okvira u uslovima pozitivnih i negativnih implikacija koje se sa globalnog nivoa prenose na BiH.*

Ključne riječi: *Basel III, bankarstvo BiH, kapitalni zahtjev, likvidnost i finansijska poluga*

Klasifikacija: *G24, G32, G33*

UVOD

Nesolventnost svjetskog finansijskog sistema potiče od najvećih svjetskih banaka. Ugrožavanje solventnosti finansijskog i bankarskog sistema na svjetskom nivou rezultat je uticaja globalnih makroekonomskih dešavanja, ali i neusklađenosti velike aktive kojom banke raspolažu sa njenim obavezama. Dominantan jaz između ovih kategorija pojavio se bumom koje su napravile finansijske izvedenice ili derivati [Kindleberger, 2006. 268-276.]. Njihovo korištenje bankama omogućuje uvećanje aktive kojom raspolažu i također finansijske poluge, koja daleko nadilazi njihov ka-

pital. Slijedom takvih događaja a i ubrzanim razvojem bankarstva, Baselski Komitet za bankarsku superviziju kontinuirano radi na unaprijeđenju standarda bankarskog poslovanja u kojemu se naglasak stavlja na globalno sistemski važne banke ili GSIBs (eng. Global Systemically Important Banks). Temeljni principi obuhvaćeni novim okvirom, čija se implementacija u potpunosti očekuje do 2019. godine., jednako se odnose i na banke koje djeluju u nesavršenim uslovima i nerazvijenim finansijskim tržištima. Shodno tome, postoje mogućnosti za poslovanje banaka u BiH po novim principima ali i moguće poteškoće i slabosti koje novi regulatorni zahtjevi mogu imati na finansijski i ekonomski sistem. Istraživanjima u bankarskim sistemima razvijenih zemalja utvrđeno je da usvajanje i implementacija novog okvira zahtijeva analizu makroekonomskih i mikroekonomskih faktora, te posljedica na makro i mikro nivou. Efikasno usvajanje i implementacija standarda predviđenih reformom Baselskog Komiteta zahtijeva postepene teorijske i praktične mjere za analizu, prihvatanje i provedbu svih faza reformskog procesa.

PREGLED OSNOVNIH POSTAVI BASELA III

Dužnosnici svjetskog finansijskog sistema su u Baselu, septembra 2010. godine, usvojili novi paket mjera za regulaciju i superviziju globalnog finansijskog sistema, nazvan Basel III koji se i danas unaprijeđuje. Osnovni standardi Basela III predstavljaju skup odlučnih mjera Baselskog Komiteta koji je usmjeren na jačanje kapitalnih zahtijeva, te s njim povezane likvidnosti na pojedinačnom i globalnom nivou. Primat definiranih principa stavljen je na jačanje finansijske stabilnosti i moguće odgovore na periode šokova. Uzimajući u obzir tržišnu poziciju koju u finansijskom sistemu imaju najveće svjetske banke, cilj ekstremnih zahtijeva jeste smanjiti sistemski rizik koji se ne može izbjeći.

Smisao Basela III ogleda se u povećanju kvalitete regulacijskog kapitala u kojemu se osnovni kapital (Tier 1) povećava sa 2% na 4.5%. Treći nivo kapitala (Tier 3), regulisan po Bazelu II kao sekundarni kapital, postepeno se ukida. Umjesto ovog kapitala koji je služio za pokriće tržišnog rizika, uvodi se od 2016. godine zaštitni sloj kapitala. Kvalitet zaštitnog sloja kapitala mora biti jednak osnovnom kapitalu, a služio bi kao obezbjeđenje osnovnog kapitala u vrijeme finansijskih kriza. Ukoliko se naruši zaštitni sloj kapitala banke nemaju pravo isplaćivati dividende i bonuse. Zaštitni sloj kapitala od 2.5% povećava kapital po Tieru 1 na 7%, što je dobar odbrambeni mehanizam za potencijalne stresove u budućnosti. Sa primjenom zaštitnog sloja kapitala, stopa adekvatnosti kapitala će, umjesto 8%, iznositi 10.5%. Međutim, dinamika prilagođavanja novim kapitalnim zahtjevima, prikazana u tabeli

1, ne obavezuje banke na toliku stopu adekvatnosti sve dok im je omjer osnovnog kapitala 4.5%.

Tabela 1. Faze usklađivanja sa novim kapitalnim zahtjevima po Bazelu III

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019.
Minimalni omjer osnovnog kapitala	3.5%	4,0%	4,5%	4,5%	4,5%	4,5%	4,5%
Zaštitni sloj kapitala				0,625%	1,25%	1,875%	2,5%
Minimalni omjer osnovnog kapitala uvećan za zaštitni sloj kapitala	3.5%	4,0%	4.5%	5.125%	5,75%	6.375%	7%
Minimum Tier 1 kapital	4,5%	5,5%	6,0%	6,0%	6,0%	6,0%	6,0%
Minimum ukupni kapital uvećan za zaštitni kapital	4.5%	5.55	6,0%	6.625%	7,25%	7.875%	8.5%
Minimum ukupni kapital	8%	8%	8%	8%	8%	8%	8%
Minimum ukupni kapital uvećan za zaštitni kapital	8%	8%	8%	8,625%	9,25%	9,875%	10,55

Izvor: [BCBS, 2010:15]

Prema Baselu III državni regulatori imaju pravo uvođenja protucikličnog sloja kapitala u visini do 2.5%, što bi povećalo stopu adekvatnosti kapitala na 13%. Zahtjev je preoštara i upitni su efekti koji se time postižu.

Baselom III je regulisan i omjer likvidnosti. Fokus je na jačanju manje kvalitetnih stavki aktive kako bi se povećala likvidnost. Bazel III predviđa dva standarda za upravljanje likvidnošću:

1. Banke su obavezne da drže gotovinu i likvidnu imovinu u vrijednosti koja je dovoljna da izdrže 30-dnevni poremećaj likvidnosti. Taj nivo se može prikazati sljedećom formulom [BCBS, 2010: 3]:

Stanje kvalitetne likvidne imovine / Ukupni novčani odlivi u narednih 30 kalendarskih dana $\geq 100\%$

2. Omjer pokrivaća neto stabilnih izvora, koji se računa pomoću sljedeće formule [BCBS, 2010: 25]:

Dostupan iznos stabilnih izvora / Zahtjevani iznos stabilnih izvora $\geq 100\%$

Primjena omjera pokrivaća likvidnosti će se vršiti tek od 2015. godine, a omjera pokrivaća neto stabilnih rezervi od 2019. god. Do tada će se pratiti njihova prihvatljivost na finansijskom tržištu.

Basel III ne isključuje postavke Basela II nego dopunjuje nacionalne regulacijske okvire sa globalnim, međunarodnim standardima. Na toj osnovi Basel III obuhvaća tri nivoa konkretnih akcija:

- Osiguranje pravovremenog usvajanja i implementacije Basela III,
- Osiguranje regulacijske dosljednosti Basela III i
- Osiguranje dosljednosti rezultata rizikom ponderirane aktive

Novi globalni okvir također, od banaka ne zahtijeva izmjenu odabranih metodologija mjerenja rizika. On podržava različite metodologije, počev od najjednostavnijih pristupa baznog indikatora, standardizovanog pristupa, pa do složenog IRB pristupa.

Očekuje se da postepeno usvajanje i provođenje globalnih standarda bankarske supervizije počne januara 2013. godine i to od strane zemalja G-20, a krajnji datum njegove potpune implementacije je januar 2019. godine [Basel Committee, 2010 :1].

IMPLEMENTACIJA BASELA III U BANKARSTVU BIH

Obzirom na političku i ekonomsku situaciju, banke u BiH još uvijek posluju u skladu sa principima definiranim Baselom I. Zahtjev za stopom adekvatnosti kapitala je veći nego u razvijenim zemljama i iznosi 12%. Zahvaljujući tome i strukturi vlasništva, banke su uspjele da savladaju posljedice globalnih ekonomskih i finansijskih dešavanja. Iako je Basel I konzervativan, zanimljivo je da i u svijetu najvećih svjetskih ekonomija postoje bankarski sistemi koji posluju po njegovim principima. Međutim, razvojem globalnog bankarskog tržišta, bankarski sistemi različitih ekonomija moraju da usvajaju nove principe i zahtjeve u bankarstvu. Jedno od temeljnih pitanja koje se nameće shodno takvom razvoju događaja je da li će i kad bankarstvo BiH morati i trebati pristupiti uvođenju novih standarda bankarskog poslovanja? Neosporno je da pristupanje EU uključuje i provođenje reformskih mjera u tom smislu. Novi globalni okvir može se posmatrati i analizirati sa stanovišta posljedica koje bi on donio bankarskom, finansijskom i ekonomskom sistemu BiH.

Faze implementacije Basela III u bankarstvu BiH

Usvajanje novog regulatornog okvira je dugotrajan proces koji se treba provesti u nekoliko faza. Kao što je i sam Basel definirao, pravovremeno usvajanje Basela III zahtijeva dug, postepen i detaljan postupak usklađivanja domaće regulative i supervizije sa internacionalnom.

Prvenstveno, entitetski zakoni o bankama u Bosni i Hercegovini, zakonski i podzakonski akti agencija za bankarstvo i Centralne banke moraju se uskladiti sa osnovnim postavkama međunarodnih, univerzalnih, standarda utvrđenih od strane Baselskog Komiteta. To zahtijeva prvo usvajanje i implementaciju Basela II, odnosno usmjerenost na prudencijalnu kreditnu politiku, tržišnu disciplinu i kontrolu supervizorskih procesa, što jednom rječju znači i na rizike od tržišnih aktivnosti.

Nakon toga, ekspertni timovi treba da rade na identifikaciji faktora koji dovode do odstupanja od principa koji bi bili prihvaćeni izvještajem Baselskog Komiteta i postepeno usklađivanje sa novim regulatornim okvirom. Ukoliko se primijenjuju, nužno je da se u ovoj fazi opravdaju razlozi aplikativnih efekata nacionalnih propisa u slučajevima kada je sa stanovišta BiH neophodno da se isti i primijenjuju. To se dešava onda kada nacionalna regulativa obezbjeđuje pozitivne efekte za ekonomiju u odnosu na okruženje i kada nije moguće potpuno usklađivanje sa globalnim sistemskim okvirom.

Nakon detaljne analize, prikupljanja dokumentacije za usvajanje Basela III, te djelimičnog usklađivanja ocijenjenog od strane Baselskog Komiteta, Agencije za bankarstvo i Centralna Banka utvrđuju standarde, kao vlastite, te se pristupa i njihovoj realizaciji.

Potrebno je naglasiti da se neprihvatanje principa Basela III sa stanovišta BiH može smatrati samo formalno potpuno neusklađenim. Naime, poslovanje banaka u BiH nije pokretačka snaga svjetskog bankarstva, te stoga ne utiče na stabilnost svjetskog bankarskog sistema, niti na njegovo polje djelovanja. Međutim, obzirom na djelimičnu povezanost sa sestrinskim bankama regije koje su usvojile principe Basela II, BiH treba da razvije posebne mehanizme pripreme, usvajanja, provođenja i na kraju dosljedne primjene međunarodnih standarda Baselskog Komiteta.

Efekti primjene Basela III u bankarstvu BiH

Iako se Baselski Komitet bavi analizom reakcija razvijenih zemalja na nove baselske principe i mogućnosti da svjetsko bankarstvo amortizuje gubitke negativnih sistemskih efekata, tržišta tranzicijskih zemalja također jesu ili će biti predmetom takvih izvještaja. Ukoliko se želi analizirati mogući efekat usklađivanja i poslovanja bosanskohercegovačkog bankarstva kao dijela cjelokupnog sistema, onda su njegove implikacije sljedeće:

Stopa adekvatnosti kapitala bankarskog sistema je i dalje iznad zahtjevanog nivoa, i u 2012. godini se kreće između 16% i 17%. Taj trend je zadržan tokom proteklog

petogodišnjeg perioda , što se može vidjeti na sljedećoj tabeli:

Tabela 2: Stopa adekvatnosti kapitala i likvidnosti u bankarskom sektoru BiH

Godina	2007	2008	2009	2010	2011
Adekvatnost kapitala u %	17.1	16.2	16.1	16.2	17.2
Stopa adekvatnosti iznad zahtijevanog nivoa	5.1	4.2	4.1	4.2	5.2

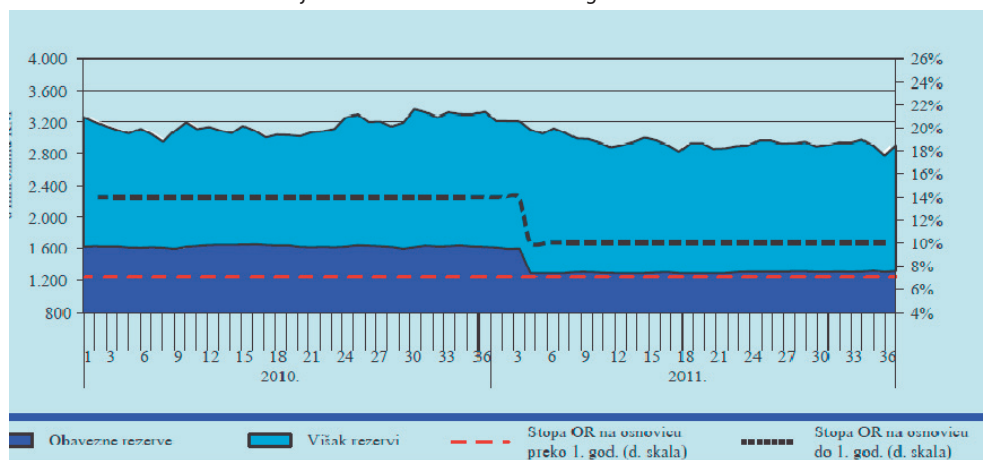
Izvor: [CBBiH, 2011,84]

Regulacijski kapital može se okarakterisati kao visoko kvalitetan, obzirom da više od polovine stope adekvatnosti kapitala otpada na dionički kapital. Ako se ostvareni dionički kapital u bankarskom sektoru BiH uporedi sa 6,5% Baselom III definiranog dioničkog kapitala, onda to znači da su regulatorni zahtjevi u smislu visine i kvalitete u potpunosti zadovoljeni.

Takođe se može konstatovati da je likvidnost bankarskog sektora na zadovoljavajućem nivou, te da i u tom pogledu postoje trenutno zadovoljeni principi Basela III.

Na sljedećem grafikonu se vidi da su banke BiH imale visoku likvidnost tokom 2010. i 2011. godine. Na svojim računima kod CBBiH su imale značajan iznos sredstava iznad obavezne rezerve. Taj višak je prosječno iznosio 1.63 milijarde KM, što je u odnosu na 2010 godinu više za 105.5 miliona KM (6.9%).

Grafikon 1: Likvidnost komercijalnih banaka BiH u 2010 i 2011.godini



Izvor: [CBBiH, 2011,53]

Rezultat povećane likvidnosti objašnjava se slabijom kreditnom aktivnošću banaka. Banke nastoje da višak takvih sredstava koriste za smanjenje zaduženosti kod matičnih banaka. Ovakvo smanjenje zaduženosti se, međutim, tretira kao potreba matičnih banaka da dodatnom dokapitalizacijom zadovolje principe Basel III procesa, u smislu povećanja kvalitete regulacijskog kapitala kojemu su kao članice EU već pristupile. Smanjenjem likvidnosti i zaduženosti se također zadovoljava i princip održavanja zadovoljavajućeg nivoa finansijskog leveragea. Sadašnja kapitalizacija sektora trebala bi da popuni eventualni jaz budućeg perioda i da se na tom nivou i održava.

Obzirom da se zbog provođenja radikalnih reformskih procesa u zemljama EU očekuje nastavak restriktivne kreditne politike, to se banke BiH u budućem periodu moraju osloniti na stvaranje vlastite depozitne baze namijenjene kreditiranju. Restriktivna kreditna politika, uslovljena održavanjem zadovoljavajućeg nivoa kapitala i likvidnosti, može imati dalekosežne posljedice na finansijsku podršku privrednom sektoru u BiH [Komazec, 2010: 205]. Mala i srednja preduzeća uglavnom svoje poslovanje finansiraju zaduženjem kod domaćih banaka.

Provođenje pak Baselskih standarda za banke znači uobziriti i druge rizike koji su do tada bili zanemareni, a koje banke sada moraju obuhvatiti prudencijalnom politikom kreditiranja. Takva regulacijska osnova umanjuje sposobnost realnog sektora da zaduženjem finansira svoj rast.

S druge strane, pad privrednih aktivnostiu u uslovima i onako nerazvijenog tržišta, kada za banke ne postoji mogućnost obavljanja atraktivnih poslova na tržištu kapitala, može dovesti u pitanje i opstanak pojedinačnih banaka u bankarskom sistemu BiH.

Sistemske uticaje valutnih promjena na razvijenim deviznim tržištima na promjene vrijednosti aktive i obaveza banaka u BiH je direktan zbog ovisnosti valutnog odbora o volatilnosti eura u odnosu na druge svjetski konvertibilne i jake valute. Obzirom na vezanost za eur, implementacija Basela III ne bi trebala značajnije da utiče na regulacijski kapital ili likvidnost banaka. Banke se također zadužuju kod svojih matičnih banaka koje svoje sjedište imaju u europskim zemljama, pa tako i negativni efekti zaduživanja zavise od negativnih promjena kursa valute vezivanja na globalnom nivou.

Transformacija regulacijskih principa bankarskog poslovanja BiH od posebne je važnosti i za strane investitore. Oni žele da finansijski sektor svojom stabilnošću

omogućiti proaktivno djelovanje i u slučaju pada ekonomskih aktivnosti zbog perioda stresa i šokova na globalnom ili tržištu BiH.

ZAKLJUČAK

Da bi se bankarski sektor zaštitio od uticaja sve češćih pojava finansijskih kriza, Baselski komitet je pristupio ozbiljnoj regulaciji bankarskog poslovanja kroz uvođenje standarda poslovanja, poznatijim kao Baselski sporazumi ili Basel. Do sada su donesena ukupno tri sporazuma i to Basel I, Basel II i Basel III. Basel I je regulisao sva područja bankarskog sektora, odnosno definisao je stavku kapitala, utvrdio stopu adekvatnosti kapitala, te uvrstio tržišni rizik kao predmet regulacije. Basel II je precizirao stavku kapitala, definisao opasnost operativnog rizika i utvrdio pravila supervizije i tržišne discipline. Primjena Basela II je vremenom odgađana zbog političkih uticaja i neadekvatnog nadzora, tako da su banke u praksi zanemarivale principe odnosa kapitala i rizika, s ciljem sticanja profita. Krajem 2010.godine usvojen je Basel III. Novina ovog Sporazuma je u definiciji i kvalitetu kapitala u Tier-u 1, kao i u povećanju kapitalnih omjera. Prema Baselu III kapitalna adekvatnost može ostati na dosadašnjem nivou od 8% ukoliko osnovni kapital iznosi 4.5%, s tim da banke ne mogu vršiti isplate dividende i bonusa dok ne osiguraju zaštitni sloj kapitala. Basel III je uspostavio i kvantitativne omjere likvidnosti, čija primjena će uslijediti tek 2015. godine.

Stabilnost bankarskog sektora svake zemlje, pa i BiH, je u velikoj mjeri zavisna od stabilnosti dominantnog kapitala u tom sektoru. Obzirom da u BiH-i preovladava inostrani kapital, likvidnost je zavisna od tog kapitala, odnosno najvećim dijelom od stabilnosti majki banaka.

Novi Baselski sporazum neće bitnije uticati na određivanje stope adekvatnosti u bankarstvu BiH jer, po važećim propisima, ona iznosi 12%, mada se realno kreće između 16%-17%.

Likvidnost bankarskog sektora je, takođe, na zadovoljavajućem nivou, a što se vidi po dinamici obaveznih rezervi koje su daleko iznad propisanog nivoa. Sa viškom obaveznih rezervi od 1.63 milijarde KM bankarski sektor BiH je „prelikvidan“. Međutim, opadajuća profitabilnost bankarskog sektora može uticati na bijeg kapitala.

Glavna prepreka jačanju bankarskog sektora u BiH može biti podijeljena supervizija u BiH i nepostojanje jedinstvene zakonske regulative za bankarski sektor na ni-

vu BiH. Uspješnost primjene strožijih regulatornih pravila, predviđenih Baselom III, u velikoj mjeri će zavisi od domaćih supervizora i regulatora, kao i supervizora i regulatora majki banaka. Istovremeno mora postojati volja svih učesnika da se standardi primjene i nadziru. Sigurno je da primjena Basela III povećava troškove, što će se u konačnici odraziti na povećanje kamatne stope na kredite, usporavanje rasta i smanjenje broja zaposlenosti u bankarskom sektoru.

BIBLIOGRAFIJA

Kindleberger, C.P., Aliber, R., (2006), *Najveće svjetske financijske krize*, Masmedia, Zagreb.

Komazec, S., Ristić, Ž., (2010), *Međunarodno bankarstvo i institucionalni investitori*, EtnoStil, Beograd.

Basel Committee on Banking Supervision, (2010), *Basel III: A global regulatory framework for more resilient banks and banking systems*, www.bis.org

BCBS (Basel Committee on Banking Supervision), (2010), *International framework for liquidity risk measurement, standards and monitoring*,

<http://www.bis.org/bcbs/basel3.htm>

CBBiH, *Godišnji izvještaj*, (2011), http://cbbh.ba/files/godisnji_izvjestaji/2011/GI_2011_bs.pdf

<http://cbbh.ba>

POSSIBLE EFFECTS OF THE IMPLEMENTATION OF BASEL III IN THE BANKING SECTOR IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

Zumreta Galijašević¹, Bogdana Vujnović-Gligorić²

¹Postgraduate Student, Zumreta Galijašević, Brace Pobrić 26a, Tešanj,
e-mail: zumreta.galijasevic @ gmail.com, University „Vitez“ Travnik

²Associate Professor, Bogdana Vujnović-Gligoric, Cara Dusana 19, Banja Luka,
e-mail: bogdana_vujnovic@yahoo.com, Paneuropean University „Apeiron“ Banjaluka

Abstract: *Analysis of the implementation of Basel III is reduced to the willingness of banks to adopt and implement the new capital requirements, liquidity and leverage which it has defined. This paper will present the basic principles of Basel III and the possibility of its implementation in terms of under-developed markets. It will analyze, too, opportunities and threats of Basel III for banks as a business, and the banking system in Bosnia and Herzegovina. The paper will give you the basics on the path of adoption and full implementation of the new framework in terms of positive and negative implications, that are from the global level transferred to Bosnia and Herzegovina.*

Keywords: *Basel III, banking in Bosnia and Herzegovina, capital requirements, liquidity and financial leverage*

Classification: *G24, G32, G33*